

Eesti Digitaalhumanitaaria Seltsi soovitused autoriõiguse direktiivide rakendamisel

30.04.2019 saatsite Justiitsministeeriumist välja päringu autoriõiguse direktiivide rakendamise kohta ühingutele, keda see puudutab. Eesti Digitaalhumanitaaria Selts jäi küll esialgsete adressaatide seast välja, aga ringiga jõudsid materjalid ka meieni. Te küsisite küll tagasisidet 1. juuniks, aga kuna Te täpsustasite, et väga oodatud on ka hilisemad arvamused kuni menetlus kestab ning juhuks kui mõned suunad on ehk muutunud, esitame ka oma seisukohad. Seisukohad on esitatud vabas vormis - kui mõni punkt on ebaselge, võime täpsemalt selgitada.

Eesti Digitaalhumanitaaria Selts (MTÜ) koondab digitaalsete uurimismeetodite ja töövahendite rakendamisest huvitatud humanitaarteadlasi Eestis, et toetada nende kasutust, arendamist ja mõtestamist kohalikus kontekstis.

Koduleht: <https://dh.org.ee/et/selts/>

Eesti Digitaalhumanitaaria Seltsi soovitused

Seltsi liikmete igapäevategevust puudutab eelkõige artikkel 3, mis toob tänuväärse selguse teksti- ja andmekaevetegevusele (edaspidi TDM, *text and data mining*) teadustöös, juhul kui materjalidele on olemas seaduslik ligipääs. Oleme seisukohal – nagu ka Euroopa Komisjoni 2014 konsulteeritud ekspertgrupp – et TDM võimaldab teaduses olulist innovatsiooni ja toetab seeläbi ka EL-i majandust, aga selle kasutus pole olnud ELis eriti täpselt reguleeritud¹.

Teksti- ja andmekaaveerand toetab uurijatel uuemate meetodite kasutamist ning ka nende õpet ja edasiarendust, mis võib viia oluliste ühishüvedeni. Uued meetodid allikate kasutamisel ei tohiks kaasa tuua lisapiiranguid nendele ligipääsus. Selts pooldab põhimõtet, et “õigus lugeda on ka õigus kaevandada”. Sama põhimõtte on implementeeritud² näiteks Ühendkuningriigis ning on nemad Euroopa kontekstis seadnud TDM-i rakendamisel esiritta. Samasugune põhimõtte nähtub ka saadetud ringkirjas ning Selts avaldab sellele toetust ning loodab, et see saab sama selgelt ka implementeerimisel sõnastatud. Sealhulgas ka punkt, et erand on ülimuslik lepingu tingimuste suhtes, mis takistavad koopiategemist mõnel muul alusel.

On paar punkti, kus Selts peab vajalikuks oma seisukohti esitada:

Andmete hoiustamine:

Nagu sõnastatud ringkirja punktis (15), peame oluliseks, et andmekaave-eesmärkidel loodud andmekoopiade säilitamine peab olema proportsionaalne võimaliku ohuga. Enamikel puhkudel piisab sellest, kui uurija võtab ladustamise enda vastutada ning kasutab käepäraseid vahendeid. Kui kaevandatav andmekogu on hangitud ülikooli vahendusel, on ka ülikooli pädevuses andmekaavehulkasid hoiustada ning ei ole vaja sisse seada hulka “usaldatud vahendajaid”. Sama seisukohta on kaitsnud LIBER (Euroopa Uurimisraamatukogude Assotsiatsioon)³.

Tehnilised kaitsemeetmed:

Ehkki andmekaaveerand annab selged juhised sellele, et uurijatel on õigus ligipääsetavaid tekste

1 http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/TDM-report_from_the_expert_group-042014.pdf – lk 6

2 <https://www.gov.uk/guidance/exceptions-to-copyright#text-and-data-mining-for-non-commercial-research>

3 <https://libereurope.eu/blog/2019/08/01/the-right-to-read-is-the-right-to-mine-but-not-when-blocked-by-technical-protection-measures/>

töödelda, saavad teenusepakkujad tahtlikult või kogemata sisse viia tehnilisi piiranguid (TPM, technical protection measures), mis seda takistavad (näiteks blokeerides IP-aadresse, piirates allalaadimiskiirust või andmehulka, blokeerides automaatseid programme, seades DRM piiranguid). Toetame ringkirja punkti (16), mis sedastab, et kaitsemeetmed peaksid olema proportsionaalsed, et tagada süsteemi turvalisus ning need ei tohiks takistada erandi tõhusat kohaldamist. Sama seisukohta on kaitsnud LIBER⁴. Hea lisameede võib olla nt reegel, et tehnilised takistused, kus erandi rakendaja on segi aetud turvariskiga, tuleks lahendada 72 tunni jooksul.

Erandi ulatus:

Selts hindab, et olulist arendust nii info analüüsil kui meetodite arendusel võivad teha lisaks uurimisasutustele ka erafirmad, mistõttu arvab Selts, et suurimad ühiskondlikud hüved tekivad siis, kui andmekaeveerand on võimalikult lai ning hõlmab kõiki võimalikke kasutajaid, kus eesmärgiks on uue teadmuse loomine ja rakendamine ning mitte algallikate avalik taasesitamine. Andmekaevepiirangute puudumine tagab, et konkurents püsib innovatiivsete lahenduste loomisel ja mitte andmete enda omandisse haaramisel. Viimane soosib pikas perspektiivis andmete koondumist üksikute monopoolses seisundis firmade valdusesse, kes võidavad uute ja ebavõrdsete piirangute sisseseadmisesest andmetele ligipääsul, pärssides sedaviisi innovatsiooni ühiskonnas. Sarnase positsiooni on võtnud ka LIBER⁵ ja näiteks on seda kaitsnud ka komisjon eksperthinnang 2018 veebruaris⁶.

Üldisemalt tundub TDM üleüldine lubamine ka põhjendatud, kuna tegemist on nõ “non-consumptive use”-ga. Loovteost ei kasutata teosena, vaid kasutatakse ainult informatsiooni, ideid ja fakte, mida see sisaldab, mistõttu peaks kahju autoritele olema minimaalne või olematu (nt USAs, Singapuris, Jaapanis on TDM erandit ka nii mõistetud⁷).

Lugupidamisega

Eesti Digitaalhumanitaaria Seltsi juhatus

4 <https://libereurope.eu/blog/2019/08/01/the-right-to-read-is-the-right-to-mine-but-not-when-blocked-by-technical-protection-measures/>

5 <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2014/11/Liber-TDM-Factsheet-v2.pdf>

6 [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/604941/IPOL_IDA\(2018\)604941_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/604941/IPOL_IDA(2018)604941_EN.pdf)

7 <http://openminded.eu/why-proposed-text-and-data-mining-exception-is-not-what-eu-copyright-law-needs/>